

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu:
Dr. Mehmet Ali UZ
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Hasan YAŞAR
Ahmet ÇELİK
Ali IŞIK
Av. Serdar CEYLAN

CİLT: 24 • SAYI: 11
23 Nisan 2025 ÇARŞAMBA



KADEMİK

Sayfalar

Merhaba

f /akademiksayfalar

www.merhabahaber.com

HATIRATIMDA BİR SAYFA DAHA: KOYUNOĞLU MÜZESİ'NDEN YAZMA ESERLER KURUMU'NA BİR HAFIZA YOLCULUĞU

Bir sabah erkenden telefonum çaldı. Ekranı baktığımda, yıllarını ilme, kütüphanelere ve yazma eserlerin korunmasına adanmış Hasan Yörük ağabeyin ismini gördüm. Belli ki önemli bir mesele vardı. Hasan ağabey gelişigüzel telefon açmaz, kelimeleri özenle seçer, konunun özüne vakıf olmadan konuşmazdı.

— Bekir, hayırlı olsun! dedi içten bir coşkuyla.

— Nedir hayır ağabey? diye sordum.

— Bugün gazetede okudum, Koyunoğlu Müzesi'ndeki yazma eserler, Konya Büyükşehir Belediyesi ile Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı arasında yapılan protokol çerçevesinde Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'ne devredilmiş. Senin de emeğin var bunda. Seni tebrik ediyorum.

Bu sözleri duyduğumda içimde derin bir memnuniyet hisset-



BEKİR ŞAHİN

tim. Çünkü yıllardır korumaya çalıştığımız bu eserler, artık hak ettikleri ilmi ve akademik ilgiyi göreceklere, daha geniş kütüphanecilik imkanlarına kavuşacakları bir kuruma teslim edilmişti. Bu karar, sadece kütüphanecilik açısından değil, Konya'nın

ilmi ve kültürel mirasının gelecek nesillere aktarılması açısından da büyük bir adımdı.

Koyunoğlu Müzesi'nin Sessiz Hazinesi

Koyunoğlu Müzesi, kitapların yalnızca raflarda tozlanarak beklediği bir yer değil, tam anlamıyla bir ilim hazinesi idi. Müze koleksiyonu, 1973 yılında Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu'nun bağışıyla temelleri atılan ve zaman içinde genişleyen bir koleksiyondur.

Bugün toplam 6.119 eseri barındıran bu arşiv, Osmanlı ve Selçuklu dönemine ait nadide yazma eserleri içeriyordu. Bu eserlerden bazıları, yalnızca Konya ve



Türkiye için değil, dünya yazma eser mirası açısından da son derece önemliydi. Koleksiyonun en dikkat çeken parçalarından biri, Hekim Bereket'in Tühfe-i Mübârizî adlı eseri idi. Bu eser, Anadolu'da yazılmış ilk Türkçe tıp kitabı olma özelliği taşıyor ve İbn Sînâ'nın el-Kânûn fi't-Tıbb'ından bölümler içeriyordu.

Bir başka nadide eser ise el-Ecvibetü'l-Müstev'ibe fi'l-Mesâ'il-i'l-Müstaghibe fi Kitâbi'l-Buhârî idi. İbn Abdülberr tarafından yazılan bu eser, Sahih-i Buhârî'nin erken dönem şerhlerinden biri olup, dünyada bilinen tek nüshaydı. Müellif nüshası olma ihtimali de vardı ve bu, onu kütüphane için eşsiz bir parça yapıyordu.

Ayrıca Katip Çelebi'nin "Tarih-i Kostantin ve Kayasıra" adlı eseri, Osmanlı'nın erken dönem Bizans tarihine dair yazılmış önemli kaynaklarından biriydi. Bunun yanında, Osmanlı protokol geleneklerini anlatan Defter-i Teşrifat-ı Hümayun ve Mevlana'nın özel virdi olan Evrâd-ı Kebîr-i Mevlana gibi eserler de koleksiyonun kıymetli hazinelerindendi.

Bu eserler, yalnızca yazılı me-

tinler değildi. Onlar, Osmanlı ve Selçuklu döneminin ilim, sanat, inanç ve yönetim anlayışını yansıtan aynalardı. Onları koruyamamak, tarihe karşı işlenmiş bir hıyanet olurdu.

Tarihi Protokol: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı ve Büyükşehir Belediyesi'nin Ortak Kararı

Bu büyük kültürel mirası gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarabilmek için Konya Büyükşehir Belediyesi ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı arasında tarihi bir protokol imzalandı. Bu protokol sayesinde Koyunoğlu Müzesi'ndeki yazma



eserler, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'ne devredildi. Böylece eserlerin daha güvenli ortamlarda muhafaza edilmesi, restorasyonu, kataloglanması, dijitalleştirilmesi ve bilim dünyasına açılması sağlanmış oldu.

Bu kararın hayata geçirilmesinde en büyük emeği geçenlerden biri Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı Dr. Coşkun Yılmaz idi. İmza töreninde, bu tarihi adımın önemini şu sözlerle vurguladı:

— Bu eserler, bizim medeniyet hafızamızdır. Geçmişten geleceğe uzanan köprünün en sağlam taşlarıdır. Artık bu koleksiyon, modern yazma eser kütüphaneciliğinin gerekliliklerine uygun şekilde korunacak ve bilim insanları için daha erişilebilir hale gelecektir.

Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Uğur İbrahim Altay ise, Konya'nın ilmi ve kültürel mirasına sahip çıkmanın önemine dikkat çekerek şunları söyledi:

— Konya, Mevlana'nın, Sadreddin Konevi'nin, Şems-i Tebrizi'nin şehridir. Biz bu şehrin hafızasını yaşatmakla mükellefiz. Bu yazma eserlerin korunması, sadece Konya için değil, dünya kültürel mirası açısından da büyük bir kazanımdır. Bu eserleri daha geniş akademik çevrelerin hizmetine sunmak için üzerimize düşeni yapıyoruz.

Bu sözler, bu protokolün yalnızca bürokratik bir işlem olmadığını, aksine medeniyetimize duyulan bir vefa borcunun yerine getirilmesi olduğunu açıkça ortaya koyuyordu.

Gelecek İçin Yeni Bir Vazife
Bu önemli adımla birlikte, Ko-



yunoğlu Müzesi yazma eser koleksiyonunun yeni bir döneme girdiği açıktı. Ancak bu bir son değil, bilakis yeni bir başlangıçtı. Eserlerin yeniden kataloglanması, dijitalleştirilmesi, restorasyonu, tahkik edilerek ilmi dünyaya sunulması gibi görevler önümüzde duruyordu.

Protokol sayesinde Anadolu'nun en kıymetli yazma eser koleksiyonlarından biri, çağdaş kütüphanecilik normlarına uygun şekilde korunacak, ilim dünyasına açılacak ve akademik araştırmalara yeni kapılar aralayacaktır.

Bu protokol, sadece bir imza meselesi değil; Konya'nın, Türkiye'nin ve dünya kültürel mirasının korunması adına atılmış bir medeniyet adımıydı.

İzzet Koyunoğlu Koleksiyonunun Perde Arkası

Yıllardır kütüphanecilik mesleğinin içinde olmak, kitapların ruhuna dokunmak, yazmaların tozunda tarihin sesini duymak bana büyük bir nasip oldu. Bu meslekte rehberlik eden, elimi

tutan, yol gösteren kıymetli isimler oldu. İşte onlardan biri de Hasan Yörük ağabeyimdi.

Bir gün, eski dostların sohbeti gibi akıp giden bir konuşmamızda Koyunoğlu koleksiyonunun perde arkasını anlattı bana. O anlatırken ben de zihnimde, zamanın içinde geriye gidiyor, kütüphaneciliğin yalnızca raf düzenlemekten ibaret olmadığını, aslında bir dava olduğunu bir kez daha anlıyordum.

— İzzet Koyunoğlu kitaplarının tamamını vermemiş diyorlar, doğru mu ağabey? diye sordum merakla.

— Şimdi biz sandıklardan aldık. Gürbüz, ben, Müze Müdürü Erdoğan hepimiz bu işin içindeydik. O kitaplar öyle kolay kolay ortaya çıkmadı. Larende Etnografya Müzesi'nin alt katında mühürlenmiş sandıklar vardı. Kimin koyduğunu, neden orada tutulduğunu tam bilemem ama oradaydılar. Kitapların ilmi bir tasnifi de tam anlamıyla yapılamadı. Rahmetli Koyunoğlu başladı başlamasına ama bir metot olmadan her şey eksik kalıyor, biliyorsun.

Derin bir iç geçirdi. Yılların tecrübesiyle, kitapların başına gelenleri anlatırken, sanki bir insanın hayat hikâyesini dile getiriyordu. Koyunoğlu'nun kitapları, sadece satın alınan nesneler değil, her biri ayrı bir maceraydı.

— Bir de şunu sorayım ağabey, Bozkırlı Mustafa Efendi'nin kitapları varmış, onlar ne oldu?

— Onlar çok kıymetliydi. Hayra Hizmet Kütüphanesi'ne verdiler ama sonra geri aldılar. Kur'an alfabeli nadir eserlerdi. Zamanında Mehmet Tekin'in devrinde bizzat satın alındı. Ama işte, kü-



tüphanelerin kaderi biraz da budur. Alınır, verilir, kaybolur, bulunur.

Bir süre sustu. Ben de düşündüm. Kitapların kaderi insanların kaderiyle iç içeydi. Kimi değerini bilen bir elde sonsuzluğa kavuşuyor, kimi ise unutulmuş rafların arasında silinip gidiyordu.

Sonra aklıma başka bir duyum geldi.

— Bir söylenti duydum ağabey, Karaman'da bir sel felaketi olmuş, oradaki kitapları Koyunoğlu'na getirip satmışlar. Bu doğru mu?

Hasan ağabey başını salladı.

— Doğrudur. Eskiden böyleydi. Sel olur, yangın olur, evler yıkılır, kitaplar savrulur. Birileri çıkar, onları toplar, getirir. Kimi hibe eder, kimi üç kuruşa satar. Eskiciler vardı mesela, hâlâ varlar ama eskisi gibi değil. Köy köy geçerlerdi. Ellerinde çuvalar olurdu. İçinde ne var bilinmez. Ama o çuvalın içinde bazen öyle hazineler çıkardı ki... Koyunoğlu da bilirdi bunu. Çuvalarla kitap alırdı. Çuvalın içinde ne varsa artık... 250 lira, 300 lira, pazarlık yapılırdı. Birkaç kıymetli yazma o çuval-

lin içinde çıkarsa, kârdıydı.

Bu meslek, sadece raf düzenlemek değil, aynı zamanda bir de dektiflikti. Kitapların peşine düşmek, iz sürmek, geçmişin izlerini geleceğe taşımaktı.

— Peki Koyunoğlu nasıl biriydi, kitaplara yaklaşımı nasıldı? diye sordum.

— İzzet Koyunoğlu kendiliğinin Sahibata ahfadından olduğunu hep söylertdi. Fadakardı. Zaten kütüphanecilik fedakârlık ister. Koyunoğlu, elinde ne varsa bu memleket için sakladı. Öyle kolay kolay paylaşmazdı ama hak edeni de eli boş çevirmezdi. Mesela, ben Şemi Divanı'nı çalışıyordum bir zamanlar. Beni aradı, 'Hasan, Şemi Divanı'nın yazması bende, gel fotoğrafını vereyim' dedi. Gittim, aldım. Sonra fotoğrafları Milli Kütüphane'ye de verdim, Fevzi ağabeyime de verdim. Fevzi ağabey, yazmayı okuttu ve yayınladı. Yani Koyunoğlu böyle bir adamdı.

Bu anlattıkları, sadece bir koleksiyonun hikâyesi değildi. Aynı zamanda bir zihniyetin, bir adanmışlığın, kitap sevdasının hikâyesiydi.

— Ağabey, biz seninle bu meslekte beraber yürüdük. Sen bana el verdin. Duaların bizimle olsun.

Gülümsedi.

— Sen bu işe gönül verdin, biz de elimizden ne geldiyse yaptık. Ama unutma, ilmi tasnif olmadan hiçbir şey tam olmaz. İnşallah o günleri görürüz.

Hasan ağabeyle telefon konuşmamız sona erdiğinde, gözüm kütüphanemizdeki eski ciltlere takıldı. Bu eserlerin her biri, geçmişin derin hafızasını barındırıyordu. Onları korumak, sade-

ce bir kütüphanecilik görevi değil, aynı zamanda tarihi bir sorumluluktuktu.

Bugün, bu sorumluluğun bir adım daha yerine getirildiğini görmek, içimde büyük bir huzur uyandırdı. Çünkü medeniyetler, kitaplara yaşar; hafıza korunursa, geçmiş de geleceğe taşınır.

Sonuç olarak bu hatıraları yazarken anlıyorum ki, kütüphanecilik sadece kitapları muhafaza etmek değil, onları yaşatmak meselesidir. Hasan Yörük ağabeyin anlattıkları, benim için bir nasihatir. Her kitap bir emanettir ve biz o emanetin bekçileriyiz. Bu zamana kadar bu hazinelere hizmet edenleri, sahip çıkanları hayırla anıyoruz. Tümüne selam olsun.





1922 Yılında Karaman'da Kamu Kurumları

Giriş

Devletlerin ana kurumları, hükümetlere bağlı bakanlıklar düzeyinde başkentte görevlerini yerine getiriyorken il ve ilçe düzeyinde işler ise bağlı müdürlüklerce yapılmaktadır. Sapançalı Hasan Hüsnü de 1922 yılında yazdığı Karaman kitabının “emâkin-i emîriyye (devlet kurumları)” bölümünde Karaman kazasının resmî kurumlarına ve onların teşkilatlarına dair elden geldiğince bilgi vermiştir. Dönemin kurum yapısını ve işleyişini, ilgili kurumların kayıtlarından aldığı bilgilerle ve gününe göre gözlemci ve eleştirel bir dille etkilice anlatmaktadır.

Buna göre Sapançalı'nın resmî kurumlara dair verdiği bilgiler; “Karaman'da Osmanlı devlet daireleri nelerdir, nasıl çalışmaktadır, personeli ne kadardır, şehrin neresindedir, görev ve işleri nelerdir?” sorunlarına yanıt verebilecek niteliktedir.

Burada, emâkin-i emîriyye başlığı altında verilen kurumlara ait metinler önce özgün metniyle sonra dilici çevirisiyle verilecek sonra da değerlendirilecektir.

Kamu kurumları özgün metin

Emâkin-i Emîriyye

Emâkin-i emîriyyeden mahdûd birkaç binâ gösterilebilir.

1-Hükûmet Dâiresi:

Sekiz Çeşme Mahallesi'nin 1187 târihinde inşâ edilmiş ahşâb

binadır Tahtânî 9 oda bir salon fevkânî 11 oda bir salondan ibâret olup muhtâc-ı ta'mîr ve termindir. Önünde iki avlu ki yâkın havlısı kurumuş havzı ve birkaç ağaç vardır ittisâlinde kadın habshânesi ve üç göz jandarma kovuşlarını ihtivâ ider (Sapançalı, 1922: 80)

2-Postahâne

Fevkânî iki oda bir salondan ibâret ve hükûmet dâiresi kurbında ahşâb binadır odaların biri telgraf odası diğer müdür ve muâmelât dâiresidir (Sapançalı, 1922: 80)

3-Ahz-ı Asker Dâiresi:

Hükûmet Dâiresinin beş yüz metru garb-ı şimalisinde kâin olup beyne'l-ahâlî (Depo) tesmiye olunur. Tahtânî ve fevkânî sekiz odadan ibâret nim kârgîr binadır ittisâlinde iki odayı hâvî geniş ve büyük bir kovuş ve havlusunda dahi bir silâh deposu ile derdest-i inşâ birkaç gözlü fevkânî dâireler vardır üç evlek kâdâr havlısı dahi mevcûddur (Sapançalı, 1922: 80)

4-Mekteb Binâları

Hükûmet kurbında on odayı hâvî iki kat binadan ibâret idâdî mekteb kezâlik yine Sekiz Çeşme Mahallesi'nde kârgîr beş odalı Ana Mektebi, Şam Kapusu'nda beş odayı hâvî iki kat Menbe'u'l-İrfân Mektebi bir de belediye civârında dört oda ve ittisâlinde Canbâz Gâzî Dershânesi ihtivâ iden kârgîr Midhat Paşa mektepleriyle Arabzâde Câmi'-i Şerîf'i kurbında Dârul-Huffâz Mektebi vardır. (Sapançalı, 1922: 80)



"Karaman Hükümet Konağı, 1922,
Sapancalı Hasan Hüsnü, Karaman, 1922"

Devâir-i Hükûmet

En büyük makâmı işgâl iden kazâ kâimmakâmlığıdır bir kâtib ile tedvîr-i umûr ider

Adliye:

İstînâf teşkilâtı vardır. Ve bu istînâf mahkemesine merkez, Hâdim, Ermenek, Sultâniye, Eregli bidâyet mahkemeleri merbûtdır. İstînâf müdde'i 'umûmiyet ve bir de bidâyet müdde'i 'umûmiyet vardır. Merkez bidâyet hâkim mukırrırlığıne kaza kâdisı bakar bir de mu'âvini vardır. (Sapancalı, 1922: 82)

Mâliye:

Kazânın mâliyesi şâyân-ı ehemmiyet bir derecededir senevî 300.000 liraya yakın vâridât mütehakkakası ve 124.000 lira sarfiyâtı hakîkası vardır bir mâl müdürü ve bir mâl müdür refikası ile virgü kâtibi, iki mukarrerât kâtibi sekiz kâdâr tahsildârı vardır (Sapancalı, 1922: 82)

Muhâsebe-i Husûsî:

Bir me'mûrla idâre idilir muhâsebe-i hususiye vâridâtı ihtiyacının çok fevkindedir bu dâireye âid vâridâtın cibâyetine mâliye dairesinin me'mûr olması idâre-i husûsiyeleri azîm müşkilâta ilgâ itmiştir zîrâ mâliye me'mûrları cibâyet itdikleri meblagı sırf âmîrlerine görünmek için bol bol merkeze irsâlât yapar

Mu'allimlerin sefil dervîşân kalmasına lâ-kayd olurlar İdâre-i hususiye-i vilâyet kânununa ufacak bir mâtde ilâve iderek (Muhâsebe-i Husûsiye vâridâtının idâre-i husûsiye tarafından tahsîli te'mîn olunmadı bu kâdâr ehemmiyetsiz nokta şimdiye kâdâr hükûmetin hâtırına gelmeyerek sırf mâliye me'mûrlarının şu mu'ameleleri yüzünden sekiz senedir mu'allimler sefâlet-i dervîşânlıktan kurtulamazlar bu gün Konya Vilâyeti Mâliyesi tamâm 100.000 Lira zimmetine geçirmiş bulunuyorken yalnız yirmi otuz mektebin on senelik hayâtı dimekdir. (Sapancalı, 1922: 82)

Duyûn-ı Umûmiye:

Kazânın duyûn-ı umûmiyesi şâyân-ı ehemmiyet bir derecede vâridât te'min ider me'mûr-ı hâzırında yaptığım tahkikâta nazaran vâridâtı her ay üç yüz ve dört yüz liradan aşağı düşmezmiş bu dâire muhâberâtında (Karaman) yerine Larende ismini el-ân muhâfaza itmekdedir esbabına bir dürlü aklım irmedi.

Dâire yalnız bir me'mûr tarafından idâre olunur. (Sapançalı, 1922: 83)

Postahâne:

Karaman Postahânesi mu'amelât-ı kesîre ile iştigâl ider: Ermenek, Mut, Silifke muhâberâtıyla, postalarının ahz u irsâline burası vâsıta olur bir çok telgrâf şebekeleri Karaman merkezinden geçer iki muhâbere me'mûr bir şâkird ve bir mu'amelât me'mûr bir de müdür vardır. Ekseriyâ giceleri de posta işlerine bakmak mecburiyetleri vardır (Sapançalı, 1922: 83)

Mahkeme-i Şer'îye ve Evkâf:

Her iki dâire de Karaman'ın mâzisi ve târihi ile alâkadâr olmak i'tibâriyle mühimm dâirelerdir sicillâtı tedkik olunacak olursa 900 târihlerinden i'tibâren bugüne kâdâr bir çok muhâberât, hüccetler, vakıfnâmeler, şarhnâmeler, hükümler elde idilir mahkeme-i şer'îyenin kâdından başka bir de başkâtibi ve eytâm müdürü eytâm tahsildârı kezâlik evkâfın bir me'mûr bulunur. (Sapançalı, 1922: 83)

Jandarma:

Merkezde polis teşkilâtı geçen sene lagv edilmiştir merkez kazâ jandarma bölük merkezi olup üç takım ayrı ayrı bir çok karagollara

münkasemdir. (Sapançalı, 1922: 83)

Ahz-ı Asker Dâiresi

Geçen marta kadar (Ahz-ı Asker Kalem) teşkilâtı dahi var iken lagv idilerek el-yevm yalnız (Ahz-ı Asker Şu'besi) mevcûd olup bir binbaşısı bir tabur kâtibi ve bölük kumandanı ile beş altı kâdâr yazıcı neferi ve bir inzibât nâzırı ile tedvir-i umûr olunur Hâdise-i zâ'ilede erbâb-ı isyân en evvel şu'beye hücum iderek bütün evrâk ve defâtîri yırtub söküb dağıtmışlar iken şu'be re'islerinin himmetiyle yırtık defterler bile bir araya getirilerek tekrar kuyûdât tensîk ve tevhid olunmuş mu'amelâtı esâsiye aslen sekte îrâs itmemiştir (Sapançalı, 1922: 84)

Kamu binaları diliçi çeviri Resmî binalar

Kamu yapıları arasında birkaç bina gösterilebilir.

1-Hükümet Konağı

Sekiçeşme Mahallesi'nde Hicri 1187 Miladi 1773 yılında inşa edilmiş ahşap binadır. Enlemesine 9 oda bir salon, uzunlamasına 11 oda bir salondan ibarettir. Onarıma ihtiyacı vardır. Önündeki iki avludan yakın olanda kurumuş bir havuz ve birkaç ağaç vardır. Bitişiginde kadın hapishanesi ve üç göz jandarma kovuşu vardır.

2-Postahane

Uzunlamasına iki oda ve bir salondan oluşmuş ve Hükümet Konağı yakınında ahşap bir yapıdır. Odaların biri telgraf odası diğeri müdür ve işlem odasıdır.

3-Asker Alma Dairesi

Hükümet Konağının beş yüz metre kuzey doğusunda olup halk arasında adı Depo'dur. Enlemesi-

ne ve uzunlamasına sekiz odası vardır. Yarı kargir bir yapıdır. Bitişğinde iki odayı içine alan geniş ve büyük bir kovuş vardır. Ve avlusunda da bir silah deposu ile inşası devam eden birkaç gözlü uzunlamasına daireler vardır. Üç evlek (229 m²) kadar avlusu vardır.

4-Okul binaları

Hükümet Konağı yanında on odalı iki katlı binasında Karaman Lisesi vardır. Sekiz Çeşme Mahallesi'nde kargir beş odalı Ana Mektebi, Şamkapı'da beş odalı, iki katlı Menbaulırfan Okulu (ilkokul), belediye (taş bina) civarında (arkasında) dört odayı ve bitişğinde Canbaz Gazi Dershanesi'ni içine alan Midhat Paşa Okulu (ilkokulu) Arapoğlu Camii yanında Darulhuffâz Mektebi vardır.

Hükümet daireleri

En üst yönetim birimi kaza kaymakamlığıdır. Bir katib (memur) ile resmi işler yürütülür.

Adliye

İstinaf teşkilatı vardır. Karaman İstinaf Mahkemesine merkez, Hadim, Ermenek, Karapınar, Ereğli bidayet (ilk dereceli) mahkemeleri bağlıdır. Karaman'da bir istinaf genel savcısı bir de bidâyet (ilk dereceli mahkeme) genel savcısı vardır. Merkez bidayet hâkim görevine kaza kadısı bakar ve bir de yardımcısı vardır.

Mâliye

Kazanın maliyesi dikkat çekecek bir öneme sahiptir. Yıllık 300.000 liraya (Osmanlı Lirası) yakın hak etilmiş bir gelir ve 124.000 lira (Osmanlı Lirası) giderleri vardır. Bir mal müdürü ve bir mal müdürü yardımcısı, vergi

katibi, iki mukarrerat katibi, sekiz kadar tahsildar vardır.

Özel Muhâsebe

Bir memurla yönetilmektedir. Özel muhasebenin gelirleri ihtiyacının çok üstündedir. Bu dairenin gelirlerinin (hazine ve vakıf paraları) toplanmasında maliyenin görevli olması, özel idarelere büyük bir sonun olmuş, onları işlevsiz hale getirmiştir. Çünkü maliye memurları amirlerine şirin görünmek için (gelirlerden) merkeze bol bol gönderirler.

Öğretmenlerin sefil derviş gibi kalmasına ise kayıtsız kalırlar. İl özel idareleri kanuna ufacık bir madde eklenerek (özel muhasebe gelirlerinin özel idare tarafından tahsili) her şey düzeltilebilir. Ancak böyle bir şey yapılmadı. Şimdiye kadar bu önemsiz nokta, hükümetin hatırına gelmemiş ve sırf maliye memurlarının bu muameleleri yüzünden sekiz yıldır öğretmenler sefil derviş durumundan kurtulamamıştır. Bugün Konya Vilayeti tam 100.000 Lira (Osmanlı Lirası) zimmetine geçirmiş bulunması, aslında yirmi otuz okulun on senelik ihtiyacına el koymasındır.

Duyûn-ı Umûmiye (Borçlar İdaresi)

Kazanın borçlar idaresi, dikkat çekecek derecede bir gelir elde eder. Bizzat görevlileriyle yaptığım araştırmaya göre birimin geliri her ay üçyüz, dört yüz liradan (Osmanlı Lirası) aşağı düşmemiş. Bu birimin yazışmalarında şehrin adı için Karaman yerine Larendede adını kullanırlar. Ancak bunun sebebine bir türlü aklım ermedi.

Birim bir memur tarafından yönetilir.

Postane

Karaman Postanesi yoğun işlem görmektedir. Ermenek, Mut, Silifke muhaberatı (haberleşmesi) ve postalarının teslim alım ve gönderisine bu postane aracılık eder. Karaman, Telgraf şebekesinin keşişme noktasıdır. Bir müdür, iki muhabere (haberleşme) memuru, yardımcısı ve bir de işlem memuru toplam personelidir. Çoğunlukla geceleri de haberleşme işlemlerini yürütürler.

Şer'i Mahkeme ve Vakıflar

Her iki kurum da Karaman'ın tarihine ait kayıtlar tutması bakımından çok önemlidir. Defterleri incelendiğinde Hicri 900 Milâdi 1500'lerden günümüze kadar şehir tarihine dair haberleşme, hüccet (mahkeme belgesi), vakıfname, şartname, hüküm belgeleri görülür. Şer'i mahkemenin kadıdan başka bir de başkatibi ve eytam (yetimler) müdürü, eytam tahsildarı vardır. Vakıfların da bir memuru vardır.

Jandarma

Merkezde polis teşkilatı geçen sene kaldırılmıştır. Merkez kaza bölük merkezidir. Jandarma bölük, üç takıma ve birçok karakola ayrılmıştır.

Asker Alma Dairesi

Geçen yıl marta kadar var olan Askere alma kalemi teşkilatı kaldırılmıştır. Bugün yalnız askere alma şubesi vardır. Şube işlemleri başta bir binbaşı, bir tabur yazıcısı, bölük kumandanı, beş altı adet yazıcı er ve bir inzibat nazırı ile yürütülür. Son olayda (Delibaş İsyanı), isyancılar önce asker alma dairesine saldırarak bütün belge ve defterleri yırtmış, koparmış ve dağıtmıştır. Şube başkanının yardımıyla yırtık defterler bir araya getirilmiş, kayıtlar

lar düzenlenmiş ve birleştirilmiştir. Asıl resmi işlemlerin kesintiye uğramasına izin verilmemiştir.

Metin çözümleme

Kamu kurumlarının fiziki kapasitesi

Hükûmet Dâiresi: 20 oda bir salona sahiptir. Tamir ve yenilenmeye gereksinim duyar. Bahçesinde susuz bir havuz birkaç adet ağaç vardır. Yanında bir kadın hapishanesi bir de üç odalı jandarma koğuşu vardır.

Postahâne: Uzunlamasına 2 oda bir salonu vardır. Bina ahşaptır. Bir oda telgraf odasıdır. Diğerleri idare merkezidir.

Ahz-ı Asker Dâiresi: Enlemesine ve boylamasına 8 adet odası vardır. Yarı kargir yapıdır. Bitişiginde iki büyük odadan oluşan büyük bir koğuşa sahiptir. Avlusunda silah deposu ile birkaç gözlü daireler vardır.

Mekteb Binâları: Hükümet Konağı yanında 10 adet odası bulunan bir lise vardır. Sekiçeşme Mahallesi'nde kargir yapıda beş odalı 1 adet Ana Mektebi vardır. Şamkapı'da beş odalı iki katlı Menba'u'l-İrfan Mektebi (İlkokulu) vardır. Belediye yakınlarında dört odalı Midhat Paşa Mektebi vardır. Arapoğlu Camii yakınlarında bir de Darulhuffaz vardır.

Adliye: Karaman'da 1 adet bidâyet mahkeme (ilk dereceli mahkeme), 1 adet istinaf mahkemesi vardır.

Mâliye: Fiziki kapasite bilgisi verilmemiştir. Hükümet Konağında odaları olması gerekir.

Muhâsebe-i Husûsî: Fiziki kapasite bilgisi verilmemiştir. Hükümet Konağında odaları olması gerekir.

Duyûn-ı Umûmiye: Fiziki kapasite bilgisi verilmemiştir. Hükümet Konağında odaları olması gerekir.

Mahkeme-i Şer'îye ve Evkâf: Fiziki kapasite bilgisi verilmemiştir.

Jandarma: Üç adet karakolu vardır. İnsan kaynaklarına dair bilgi verilmemiştir.

Kamu kurumlarının insan kaynakları

Hükümet Dâiresi: Sapanca'ya göre kaymakamlıkta 1 katip daire işlerini yürütmektedir.

Postahâne: 2 adet muhabere memuru ve 1 adet yardımcısı, 1 muamelat memuru, 1 adet müdürü vardır.

Ahz-ı Asker Dâiresi: 1 adet binbaşı, 1 adet tabur katibi, 1 adet bölük komutanı, beş altı adet yazıcı asker, bir inzibat. Asker sayısına dair bilgi verilmemiştir.

Mekteb Binâları: Sapanca'lı, Karaman eğitim öğretimine dair fizik kapasite ve insan kaynaklarına dair ayrıntılı bilgiyi "Maarif" başlığı altında vermiştir. Sapanca'nın bu bilgileri, "20. YY İlk Çeyreğinde Karaman'da Eğitim Öğretim" başlığıyla⁽¹⁾ tarafımdan makale yapılmıştır.

Adliye: 1 adet istinaf mahkemesi müdde-i umumisi (savcı), 1 adet bidayet mahkemesi, müdde-i umumisi (savcı), 1 adet merkez hakim mukırrırlığı (Karaman kadısı), 1 adet hakim mukırrırlık muavini

Mâliye: 1 adet mal müdürü, bir adet mal müdürü yardımcısı, 1 adet vergi katibi, iki adet yazışma katibi, 8 adet tahsildar

Muhâsebe-i Husûsî: 1 adet memur ile yönetilmektedir.

Duyûn-ı Umûmiye: 1 adet memur ile yönetilmektedir.

Mahkeme-i Şer'îye ve Evkâf: 1 adet mahkeme-i şer'îye kadısı, 1 adet baş katip, 1 adet eytam (çocuk esirgeme) müdürü, 1 adet eytam (çocuk esirgeme) müdür tahsildarı, 1 adet evkaf memuru

Kamu kurumları metninde geçen dilbilgisel veriler

Kurum adları: Emâkin-i Emîriyye, (Devlet mekanları / binaları), Postahane, Hükümet Dairesi: Hükümet Konağı, kaymakamlık, kadın habshânesi, jandarma, Ahz-ı Asker Dâiresi, i'dâdî mekteb, Ana Mektebi, belediye, Canbâz Gâzî Dershânesi, Midhat Paşa mekteb, Arabzâde Câmi'-i Şerîf'i, kazâ, Mâliye, Muhâsebe-i Husûsî (Özel İdare), mâliye dairesi, Konya Vilâyeti Mâliyesi, Duyûn-ı Umûmiye, Karaman Postahânesi, Mahkeme-i Şer'îye ve Evkâf, Ahz-ı Asker Dâiresi, Ahz-ı Asker Kalem, Ahz-ı Asker Şu'besi,

Kurumsal jargonlar: muamelât dâiresi, telgraf odası, kovuş, dâire, kazâ kâimmakamlığı, me'mûr, muhâsebe-i hususiye vâridâtı, mâliye me'mûrları, me'mûr-ı hâzır, dâire muhâberâtı, muhâbere me'mûr , şâkird, mu'âmelât me'mûr, müdîr, sicillât, muhâberât, hüccetler, vakıfnâmeler, şartnâmeler, hükümler, polis teşkilâtı, bölük, üç takım, karagol, binbaşı, bölük kumandanı, yazıcı neferi,

(1) Yusuf Yıldırım, "20. YY İlk Çeyreğinde Karaman'da Eğitim Öğretim", *Akademik Sayfalar*, C 24, S 8, 26 Mart 2025 Çarşamba, s. 113-128

inzibât nâzırı, tedvir-i umûr, evrâk ve defâtır, tensik ve tevhîd olunmuş, mu’amelâtı esâsiye

Yer adları: Sekiz Çeşme Mahallesi, Şam Kapısı, Menbe’u’l-İrfân Mektebi, Arabzâde Câmî’i Şerîf’i, Karaman, Larende, Ermenek, Mut, Silifke,

Terim kavramlar, ad: Fevkânî (dikey, uzunlamasına), tahtani (yatay, enine), ahşab bina, üç evlek, Hükûmet kurbı, kârgîr beş odalı, Mu’allimler, Hâdise-i zâile,

Tamlamalar, söz öbekleri: muhtâc-ı ta’mîr ve termim, şâyân-ı ehemmiyet, sefâlet-i dervîşân-lık, zimmetine geçirmiş, ahz u irsâl, erbâb-ı isyân

Değerlendirme

Sapancalı Hasan Hüsnü, Osmanlı’nın son yılındaki Karaman kazasının devlet teşkilatlanmasını bu yazı ile hem örneklemiş hem de kaydetmiştir, kısmen de olsa kamu kurumlarının işleyişine dair açıklamalar yapmıştır.

Sapancalı Hasan Hüsnü döneme göre resmî kurumları, emâkin-i emîriyye (devlet binaları) ve devâir-i hükûmet (hükûmet daireleri/kurumları) olmak üzere iki başlık altında ele almıştır. Bugün devlete ait kurunlar, resmî kurumlar ya da kamu kurumları adı altında anılmaktadır.

Anlatım gözleme ve araştırmaya dayalıdır, bilgiler dolayısıyla açık ve anlaşılırdır.

Emâkin-i Emîriyye (devlet binaları) adı altında hükûmet konağı, postahane, askere alma dairesi ve eğitim öğretim binaları sayılmıştır.

Sapancalı’nın kamu kurumlarını yer, personel, görev ve işlev bilgileriyle vermesi ortaya dina-

mik bir tablo çıkarmıştır.

Hükûmet Dairesi (hükûmet konağı) bugünkü Yunus Emre Ortaokulu’nun olduğu yerde idi. 1985 yılında yıkılmıştır. Oturduğu alan ve bölümleri bakımından bina, Karaman’ın büyük yapısıdır. Jandarma, kadınlar hapishanesi, postahane gibi diğer kamu yapıları birlikte bir külliye gibidir.

Sapancalı Hasan Hüsnü, kaymakamlık ve Karaman kaymakamları hakkında neredeyse hiç bilgi vermemiştir.

Önemli bir kamu kurumu olan “ahz-ı asker dairesi (askere alma dairesi)” bugünkü Nuh Paşa Cami’nin batısındaki parktır. Burası 1990’lara kadar hangar yapılarının kalıntısıyla gelmiştir. Cumhuriyet döneminde belli bir dönem askerlik şubesi olarak hizmet vermiştir. Hatta Ziya Duru’nun ürettiği bulgurlar, buradaki askeri birliğe satılmakta idi.

Sapancalı, devlet binaları grubunda idadi (lise), ana mektebi, Menba’ul-İrfan Mektebi (İlkokulu), Midhat Paşa Mektebi (İlkokulu), Dâru’l-Huffâz (Hafızlık Okulu) saymaktadır. Sıbyan mektebi ile medreseleri resmi kurum sınıfında göstermemiştir.

Sapancalı, mekteb binalarını sayarken Şemsu’l-inas Mektebi (Kız İlkolulu) ile Larende Rüşidyesinden (Karaman Ortaokulu) söz etmemektedir.

Sapancalı hükûmet daireleri (devlet kurumları) adı altında Karaman’daki adliye, maliye, düyûn-ı umûmiye, postahane, şer’i mahkeme, jandarma, ahz-ı asker dairesi (askere alma dairesi) kurumlarını sayar.

Sapancalı’nın verdiği bilgilere göre kaymakamlıkta daire işlerini

bir katibin yapıyor olması pek akla yatkın değildir. Daha fazla çalışan ve idareci olması gerekmektedir.

Karaman'da bidayet mahkemesi yanında istinaf mahkemesi olması, şehrin bölgesel merkez olduğunu göstermektedir.

Yine Karaman postahanesinin çevre şehirler arasında dağıtıcı ve merkez olması de Karaman'ın bölgesel merkez konumunda olduğunu göstermektedir.

Sapancalı'nın muhasabe-i husûsiye (il özel idaresi) konusunda anlattığı yolsuzluklar, toplumsal ve bürokratik bozulmayı örneklemektedir.

Yine öğretmenlerin sefâlet-i dervişan yani yokluk derecesinde çalışıyor olması toplumsal hayata bir örneklemidir.

Osmanlı genel tarihinden bildiğimiz ve Avrupa devletlerine savaş tazminatı ödemek için kurulan düyûn-ı umûmiye yani borçlar idaresinin kaza düzeyinde bir şubesinin olması, düyûn-ı umûmiyenin nasıl çalıştığını somutlamaktadır. Çünkü, düyûn-ı umûmiye, Osmanlı Devleti'nin tüm şehirlerinde teşkilatlanmış ve Osmanlı'yı içten tüketen bir dış borç ödeme kurumudur.

Sapancalı, henüz etkileri ve zararları silinmemiş Delibaş İsyanı'ndan, farklı bir adla hadîse-i zâile biçiminde söz etmektedir. Hadise-i zâile, sözcük anlamıyla "biten olay" demektir. O dönemde başlamış ve bitmiş isyanlar için "hadîse-i zâile" ifadesi yaygın bir kullanıştır.

Sonuç

Sapancalı'nın emâkin-i emîriyye (kamu kurumları) ve devâir-i

hükûmet (hükümet daireleri) biçiminde ayırdığı resmî kurumların tamamına "belirli bir ya da birkaç kamu hizmetini ya da faaliyetini yürütmekle görevli, tüzelkişiliğe sahip idare teşkilatı birimi" anlamında bugün kamu kurumu denilmektedir.

Karaman kazası idari teşkilatına ait 1922 yılı bilgileri, Osmanlı Devleti'nin kaza statüsündeki teşkilatlanmasını örneklemektedir. Sapancalı'nın yer, çalışan kişi, kurum görev ve işlevleriyle birlikte verdiği bilgiler, dönemin kurumsal yapısına ait canlı tablo oluşturabilmektedir.

Sapancalı'nın belediye teşkilatına ve sağlık, hastane teşkilatına kitabında yer vermemesi bir eksiklik olarak görülebilir.

Sapancalı, "emâkin-i emîriyye" başlığı altında anlattığı tüm yerleri hatta daha fazlasını kitabına aldığı Karaman Krokisi adlı şehir planında göstermiştir. Sapancalı'nın Karaman Krokisi Yusuf Yıldırım tarafından makale yapılmıştır.⁽²⁾

Yine Sapancalı'nın Karaman Kazası Kaymakamlığı ve Karaman Belediyesi için hiçbir ifade kullanmaması ilginç ve sorgulanması gereken bir durumdur.

Kaynak

Sapancalı Hasan Hüsni, *Karaman Ahvâl-i İctimâ'iyye, Coğrafiyye ve Târîhiyyesi*, Karaman 1922, Süleymaniye Kütüphanesi, İhsan Mahvi Koleksiyonu, No: 66, 85 sayfa

Yusuf Yıldırım, "20. YY İlk Çeyreğinde Karaman'da Eğitim Öğretim", *Akademik Sayfalar*, C 24, S 8, 26 Mart 2025 Çarşamba, s. 113-128

Yusuf Yıldırım, "Sapancalı'nın 1922 Tarihli Karaman Krokisi", *Akademik Sayfalar*, C 22, S 19, 10 Mayıs 2023 Çarşamba, s. 289-304

(2) Yusuf Yıldırım, "Sapancalı'nın 1922 Tarihli Karaman Krokisi", *Akademik Sayfalar*, C 22, S 19, 10 Mayıs 2023 Çarşamba, s. 289-304



BABAMIN NÜFUS KÂĞIDI

Abdullah Abimin 18 Ekim 2015'deki vefatından sonraydı. Abimin eşi ve kızını ziyaret ve hal hatırlarını sormak üzere eşimle birlikte 17 Nisan 2016 Pazar günü Karatay'daki evlerinde ziyaret ettim. Ziyaret sırasında konu eski fotoğraflara geldi ve ricam üzerine yeğenim babasına ait fotoğraf albümünü getirdi.

Bunlar arasında eski ve yıpranmış eskilerin deyimiyle “kafa koçanı” yani bir “nüfus kâğıdı” vardı. İçini açıp bakınca 32 sayfalık, seri numarası C. No:924240 olan, fotoğrafı düşmüş bir nüfus cüzdanı ile karşılaştım. Bu cüzdan ben ilkokul birinci sınıfta iken 12 Ağustos

1972'de Karasınır'da vefat eden babam Hasan Çelik'e aitti. Albüm içinde bulunan başka bir vesikalık fotoğrafı düşen yere koyunca “Tamam” dedim “bu resim ve cüzdan babama aittir” dedim. Ancak fotoğrafta resmi mühür zamanın tesiriyle silinmişti.

Nüfus kâğıdı, İstanbul Çatalca Nüfus Dairesi'nden alınmıştı ve son sayfasında Osmanlı Türkçesi ile “Türkiye Cumhuriyeti” yazılıydı.

Defterin içi mürekkepli kurşun kalemle yazılmıştır. Nüfus bilgileri şöyleydi;

“Aile ismi yani lakap ve şöhreti (Soyadı): Çelik;

Adı: Hasan;





Babasının adı:⁽¹⁾ Mehmet⁽²⁾,
Anasının adı: Emine⁽³⁾,
Doğum yeri: Karasınır köyü;
Doğum tarihi: 1339/(1923),
aslı: 1335/1919”

Aşağıdan yukarı doğru kırımızı kalemle “ölümü 16 Temmuz 1972” diye yazılmıştır.⁽⁴⁾

Arka sayfada şunlar yazılıdır.
“Dini ve mezhebi: İslam; Mede-

ni hali: evli; Nüfusa kayıtlı olduğu yer Konya vilayeti, Çumra kazası Dinek nahiyesi Karasınır köyü; Hane No: 20 cilt no. 3 sahife no:9”

Bir sonraki sayfada bu nüfus kâğıdının “Hasan Çelik’e Çatalca Nüfus İdaresinden 14 Aralık 1942’de verildiği” kayıt ve mühürü vardı ki bu babamın II. Dünya Savaşı sırasında 3 yıl askerlik yapmak zorunda kaldığı dönemdir.

Defterin bundan sonraki bölümünde askerlik ve askerlik yoklamalarına aittir.

Babamın muvazzafılık devresine ait sütunda askerliğini “20 Kor. 33. Tüm. 86. P.A. I.Tb.4.Bl.”de yapmıştır

Bu yıllar İkinci Dünya savaşının en hızlı olduğu dönemdir. Askere 29 Ocak 1940 tarihinde başlamış; terhisi ise 29 Ocak 1943’de gerçekleşmiştir. Babam Alayın 30 Mayıs 1942 gün ve K.I. 2252 sayılı emirleri ile onbaşılığa terfi etmiş ve kıta içinde ise nişancı olarak istihdam edilmiştir. İhtiyata “naklin-den ihracına kadar cari muamele” kısmında “Kü./148 muvazzafılıkta terhisi künyesine işlendi. Elbiseleri “köhne” alındı. 2 Mart 1943.” yazılıdır. Ayrıca Nüfus kâğıdında Alay ve müstakil tabur K.25.1.1943 I.Tb.K. Binbaşı Y. Murat’ın yazdığına göre babam terhiste: 1 kaput, 1 yazlık elbise ve 1 potin köhne” eşyayı yanına almıştır

Bundan sonra “Çumra Askerlik Şubesine” yaptırdığı askerlik yoklama tarihleri girilmiştir. Yoklama tarihleri yıllık olarak ve düzenli bir şekilde 1944-1963 yıllarını kapsamaktadır.

(1) Babamın babası gerçekte Abdullah Efendi’dir. Abdullah Efendi genç yaşında Dülgerlerli Fatma ile evlenmiş ve bir müddet sonra ondan ayrılıp Uzun Ayşe Hanım (Lale, 1319-1 Mart 1970) adında bir hanımla evlenmiştir. Bu evlilikten babam Hasan Efendi dünyaya gelmiştir. Ailede anlatıldığına göre bu sırada seferberlik ilan edilmiş ve 1897 doğumlu olan Abdullah Efendi askere alınmış ve Çanakkale savaşına katılmıştır. Aynı köyden Cüccü adında birinin söylediğine göre bir mısır tarlasına siperde beraber iken Abdullah yaralanmış ve yarası ağır olduğu için onu cephe gerisine taşıyamamışlar. Bunun üzerine arkadaşlarına “siz gidin” demiş ve orada kalıp şehit düşmüştür. Babasının vefatında 40 günlük olan Hasan’ı, ninesi ve dedesi büyüttmüş ve nüfuslarına kayıt ettirmişlerdir.

(2) Mehmet Efendi, 1 Temmuz 1858’de Karasınır’da doğdu. Babasının adı Abdullah Efendi, annesinin adı Şerife Hanım’dır. Eyüp Hocalar sülalesinden Ahmet Efendi ve Fadime Hanım çiftinin kızı Emine Hanımla evlendi. Abdullah (1897-1916), Ali Osman (1901-1958), Ayşe (Harmancı, 1905-1987), Ömer (1919-1928), Şerife (1914-10 Haziran 1938) adında çocukları oldu. Mehmet Efendi 1936’da Karasınır’da vefat etti.

(3) Emine Hanım ise 1872 doğumludur. Ahmet Efendi ve Fadime Hanımın kızıdır. Sülale olarak Eyüp Hocalardandır. Karasınır mezarlığında bulunan kabir taşında: “Ahmet kızı Emine Çelik ruhuna Fatıha d.1872 ö. 1961” yazılıdır. Mezar taşında yazılı olan bu vefat tarihi yanlıştır. Nüfus Müdürlüğü kayıtlarına göre vefat tarihi 14 Nisan 1936’dır.

(4) Ancak Nüfus Müdürlüğü, vefatını “12 Ağustos 1972” şeklinde resmi kayıtlara girmiştir.



İlk yoklama 13 Temmuz 1944'de başlamış, son yoklama ise 3 Nisan 1963'de yapılmıştır. Bu yaklaşık 20 yıllık bir dönemi kapsamaktadır:

“5 Mayıs 1945; 21 Mayıs 1946; 20 Mayıs 1947; 27 Mart 1948; 3 Nisan 1949; 6 Nisan 1950, 6 Haziran 1953; 19 Mart 1954; 19 Nisan 1955, 17 Mayıs 1956; 13 Mayıs 1957, 2 Mayıs 1958, 23 Nisan 1959, 2 Mayıs 1961, 4 Mayıs 1962, 3 Nisan 1963.”

Defterin kapak sayfasından sonra tükenmez kalemle “1960 yılı ihtiyat yoklaması yapıldı. 7. 5. 1960. A.S.Ş Bşk. A. Osman yazılıdır”

Allah, tüm geçmişlerimize rahmet eylesin...